

Παρουσίαση στο 13^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΛΟΓΟΠΕΔΙΚΩΝ /ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ, Μάιος 2016

Ο Ρόλος της Σχέσης Μητέρας-Παιδιού στον αυτισμό

Το περιεχόμενο της παρούσας παρουσίασης είναι μια μελέτη περίπτωσης παιδιού στο φάσμα του αυτισμού, με στόχο να αναδείξουμε το ρόλο της σχέσης Μητέρας – Παιδιού σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα για την ανάπτυξη επικοινωνιακών, γνωστικών, λεκτικών και κοινωνικών δεξιοτήτων.

Πρόκειται για ένα αγόρι 9,4 ετών που για τις ανάγκες της παρουσίασης το ονομάζουμε Στέφανο. Ο Στεφ. προσήλθε στη Μονάδα Δοξιάδη με διάγνωση αυτισμού τον Μάρτιο του 2011, έχοντας παρακολουθήσει τα προηγούμενα χρόνια διαφορετικού τύπου παρεμβάσεις.

Στους περιπτώσεις παιδιών με αυτισμό όπως είναι ο Στεφ. εμπλέκονται στη θεραπεία επιστήμονες από διάφορες ειδικότητες. Στη μονάδα Δοξιάδη το θεραπευτικό πρόγραμμα που προτάθηκε περιελάμβανε:

- ✓ Αρχικά το πρόγραμμα portage από ψυχολόγο
- ✓ Στη συνέχεια ξεκίνησε εργοθεραπεία, ψυχοπαιδαγωγικό πρόγραμμα και εκπαίδευση γονέων σε θέματα λόγου από λογοθεραπευτή.
- ✓ Στην παρούσα φάση ο Στεφ. συνεχίζει το ψυχοπαιδαγωγικό κι έχει ξεκινήσει ατομική λογοθεραπεία.

Η σκέψη πίσω από τη συγκεκριμένη μορφή προγράμματος είναι ότι αν το παιδί κατανοήσει τις αρχές που διέπουν τη σχέση με τον Άλλο, τότε δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για Άνοιγμα του παιδιού με αυτισμό στην αντικειμενική πραγματικότητα που το περιβάλλει. Έτσι ελπίζουμε να ανταποκριθεί στον Άλλο και στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος. Αυτό δηλαδή που ορίζουμε επικοινωνία! Είναι μια προσέγγιση που στηρίζεται στη σχέση **Μητέρας-Παιδιού** και κατά συνέπεια στη

σχέση **Θεραπευτή-Θεραπευόμενου** κι όχι στη σχέση **Παιδιού-Αντικείμενο** επιβράβευσης.

Με την έναρξη του portage, οι γονείς του Στεφ. είχαν να διαχειριστούν τόσο το πόρισμα της διάγνωσης που μόλις τους είχε δοθεί, όσο και το νέο τρόπο προσέγγισης που απαιτούσε το πρόγραμμα πρώιμης παρέμβασης.

Ουσιαστικά αυτή τη φορά θα έπρεπε να προσαρμοστούν οι ίδιοι στις κοινωνικές επικοινωνιακές και γνωστικές ιδιαιτερότητες του παιδιού τους. Θα έπρεπε να αποδεχτούν πως οι εκπαιδευτικές του ανάγκες θα ορίζονταν από το αποτέλεσμα των δυναμικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στις ικανότητες και στις αδυναμίες του.

Η κατανομή των ευθυνών ανάμεσα στους γονείς και στη θεραπεύτρια θα γινόταν με τρόπο διαφορετικό από αυτόν που είχαν μέχρι τώρα ακολουθήσει. Η μητέρα δυσκολεύτηκε και χρειάστηκε χρόνο μέχρι να εμπιστευτεί. Ο στόχος της ήταν ο Στεφ. να καταφέρει να ακολουθήσει τα βήματα ενός τυπικού παιδιού, δίνοντας μεγάλη έμφαση στις δραστηριότητες γνωστικού τύπου. Θεωρούσε πως μόνο η ίδια είχε την ευθύνη του παιδιού, αφήνοντας «απ'έξω» πατέρα και θεραπευτές. Δεν είχε ακόμα αφήσει κάποιον να φροντίσει τη δική της οδύνη και πένθος.

Η σχέση των γονιών ήταν συγκρουσιακή. Η μητέρα ήταν απορροφημένη με τις καθημερινές ανάγκες του Στεφ. και γινόταν επιθετική όταν ο πατέρας προσπαθούσε να κερδίσει μια θέση μέσα σε αυτή τη дуάδα.

Το παιδί δυσκολευόταν να αποχωριστεί τη μητέρα του. Την αποζητούσε ακόμα και όταν ήταν στον ίδιο χώρο, αλλά εκτός του οπτικού του πεδίου. Και όταν δυσκολευόταν χτυπούσε το κεφάλι του με τα χέρια του, έκλαιγε δυνατά και ηχολαλούσε έντονα. Η μητέρα πήγαινε πρώτη κοντά του, χωρί όμως να μπορεί να τον ηρεμήσει. Ο πατέρας παρακολουθούσε.

Χρειάστηκαν χρόνο για να μάθουν να χρησιμοποιούν την αγκαλιά τους σαν τρόπο και χώρο εκτόνωσης του άγχους του και φυσικά να σταματήσουν να χρησιμοποιούν τροφικούς ενισχυτές. Ο Στεφ. τώρα μετά από τρία χρόνια θεραπείας, ζητά την αγκαλιά όταν νιώθει ένταση.

Ο Στεφ. χρησιμοποιούσε πολύ το σώμα του για να δηλώσει έντονα συναισθήματα. Η μητέρα ενίσχυε τις στερεοτυπίες του με το δικό της άγχος. Έπρεπε να καταλάβει τη μεταξύ τους σχέση και πόσο επηρέαζε το παιδί. Έπρεπε να μάθει και να παρατηρεί τι προηγούνταν και τι ακολουθούσε την κινητική δραστηριότητά του. Η προσπάθειά της απλά να τον σταματήσει, ή να τραβήξει αλλού την προσοχή του, δεν είχε τα αποτελέσματα που η ίδια επιθυμούσε.

Έμαθε σιγά-σιγά να λεκτικοποιεί αυτό που έβλεπε. Να χρησιμοποιεί προτάσεις που ξεκινούσαν... «νομίζω..., θεωρώ..., παρατήρησα» πηγαίνοντάς τον πίσω στο σημείο

έναρξης της συμπεριφοράς του. Με αυτόν τον τρόπο έδινε χρόνο στον εαυτό της πριν εκδηλώσει με την ίδια ένταση όπως και ο Στεφ, τη ματαίωσή της και επικοινωνούσε με τέτοιο τρόπο με το παιδί σαν να του έδινε την ευκαιρία να προσπαθήσει και πάλι μαζί της ή να διορθώσει με τη βοήθειά της.

Η ηχολαλία του ήταν ο επόμενος από τους στόχους του προγράμματος. Ήταν κι αυτό ένα κομμάτι της καθημερινότητάς τους, που άγχωνε τη μητέρα και απογοήτευε τον πατέρα.

Ο Στεφ μιλούσε μόνο μέσα από στιχάκια και φράσεις από τις διαφημίσεις και τις παιδικές εκπομπές που παρακολουθούσε. Οι γονείς έμαθαν τις φράσεις κλειδιά και τις έλεγαν μαζί του. Πρώτα κέρδισαν τη βλεμματική επαφή του, έπειτα το χαμόγελό του και στο τέλος μπορούσαν και οι ίδιοι να ορίσουν το χρόνο που ηχολαλούσε.

Ο Στεφ άρχισε να επικοινωνεί και να δίνει τις δικές του πρώτες λέξεις. Απέκτησε μια σκηνή στο δωμάτιό του, όπου απομονωνόταν και κρατούσε τη μητέρα έξω από αυτή όταν δεν ήθελε να παίξει μαζί της.

Εκείνη την περίοδο για πρώτη φορά η μητέρα άφησε τον Στεφ να φύγει με τον πατέρα του για τρεις ημέρες.

Όλη αυτή η δουλειά που αναφέρθηκε αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία η λογοθεραπεύτρια συνέχισε να δουλεύει χτίζοντας πάνω σε αυτό το οικοδόμημα.

Συγκεκριμένα, στην ατομική λογοθεραπεία, ο ρόλος της λογοθεραπεύτριας σε αυτό το πλαίσιο είναι διπλός και λειτουργεί σε δύο επίπεδα.

- **Το ένα επίπεδο** αφορά αμιγώς γλωσσικά θέματα όπως είναι η ανάπτυξη λόγου και επικοινωνιακών δεξιοτήτων.
- **Το άλλο επίπεδο** αφορά τη σχέση που δημιουργείται μεταξύ του θεραπευτή και του παιδιού, η οποία παίζει σημαντικό ρόλο, καθώς φαίνεται ότι λειτουργεί βοηθητικά στην επίτευξη των στόχων της λογοθεραπεύτριας.
- Πρόκειται για την προσπάθεια του θεραπευτή, ώστε το παιδί με αυτισμό να κάνει άνοιγμα στην εξωτερική πραγματικότητα, ξεφεύγοντας από τη δική του εσωτερική πραγματικότητα και να δημιουργηθεί ένα κανάλι που επιτρέπει τη συνδιαλλαγή. Στόχος δηλαδή είναι η δημιουργία πρόθεσης για αλληλεπίδραση και η ανάπτυξη ποιοτικής λεκτικής επικοινωνίας με διαφορετικό τρόπο.

Η διαφορά έγκειται στον τρόπο παρέμβασης που χρησιμοποιείται στη λογοθεραπεία με το Στεφ. Συγκεκριμένα εκτός από τις κλασικές μεθόδους που υπάρχουν και είναι σε όλους γνωστές η λογοθεραπεύτρια προβαίνει σε:

✓ **Λεκτικοποίηση Συμπεριφορών**

Π.χ φωνάζει και πετάει τα παιχνίδια. Βάζω αυτή τη συμπεριφορά σε λόγια λέγοντας: «Μου φαίνεται οτι είσαι θυμωμένος». Συνήθως ο Στεφ. απαντά “είμαι θυμωμένος”.

Τότε μιλάμε για ποιο λόγο μπορεί να έχει θυμώσει , ύστερα ηρεμεί και ολοκληρώνει την δραστηριότητα.

✓ **Νοηματοδότηση Συμπεριφορών**

Όπως η ηχολαλία, οι στερεοτυπίες, η καθυστερημένη ηχολαλία (διαφημίσεις / παιδικές ταινίες).

Οι στερεοτυπίες έχουν μια λειτουργία, δε γίνονται απλά για να γίνουν. Ενώ, μπορεί να είναι αντίδραση στα εξωτερικά ερεθίσματα, στο άγχος και στην αμηχανία που προκαλούνται από το κάλεσμα του άλλου και λειτουργούν προστατευτικά για το άτομο, παράλληλα εμποδίζει το παιδί να παραμείνει στη διαδικασία της συνεδρίας.

Π.χ Όταν ο Στεφ. ασχολείται επίμονα με το κορδόνι της φόρμας του καταλαβαίνω οτι έχει κουραστεί και θέλει λίγο διάλειμμα. Αν εμποδίσω αυτή τη στερεοτυπία, ο Στεφ. δε μπορεί να ολοκληρώσει τη δραστηριότητα που κάνουμε ενώ όταν του δίνω χρόνο, μετά από λίγο επανέρχεται και ολοκληρώνει. Τέλος , προβαίνει σε:

✓ **Δημιουργία Συνδέσεων**

Για παράδειγμα, αναφέρω ένα περιστατικό με τη μαμά του Στεφ., η οποία θύμωσε γιατί αργήσαμε να ξεκινήσουμε και μου μίλησε με θυμό. Όταν πήγαμε να ξεκινήσουμε τη θεραπεία, ο Στεφ. ήταν πολύ αναστατωμένος και δε μπορούσε να συνεργαστεί. Όταν όμως έκανα τη σύνδεση με το γεγονός οτι άκουσε τη μαμά να μιλάει θυμωμένα και του εξήγησα οτι αυτά είναι θέματα των μεγάλων, μπόρεσε να οργανωθεί και να συνεργαστεί σε όλες τις δραστηριότητες.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Τώρα ο Στεφ. με φωνάζει με το όνομά μου, διατηρεί απλό διάλογο, εκφράζει επιθυμίες και συναισθήματα, αγκαλιάζει, λέει “δε θέλω”, κάνει πολύ καλή βλεμματική επαφή, παραμένει στη θέση του για περισσότερο χρόνο (σχεδόν σε όλη τη συνεδρία) και οι εκρήξεις του είναι σπάνιες. Χρησιμοποιεί περισσότερο το Α΄ πρόσωπο για τον εαυτό του.

Ο Στέφανος στην παρούσα φάση:

- Απαντά σε ερωτήσεις που εισάγονται με το «Ποιος, Που, Τι κάνει;».

- Σχηματίζει προτάσεις με απλή συντακτική δομή (Υ.Ρ.Α).
- Έχει κατακτήσει πληθυντικούς (ουσιαστ/ρημ.) κι έννοιες χρόνου.
- Ακολουθεί οδηγίες.
- Έχει κατακτήσει όλο το εύρος του φωνολογικού συστήματος.
- Έχει αναπτύξει το λεξιλόγιό του και χρησιμοποιεί κατάλληλα τα πρόσωπα και τα γένη σε μεγαλύτερο ποσοστό.
- Χρησιμοποιεί Α' πρόσωπο για τον εαυτό του.
- Με φωνάζει με το όνομά μου.
- Διατηρεί απλό διάλογο.
- Εκφράζει επιθυμίες-συναισθήματα-ανάγκες (αγκαλιάζει, λέει "δεν θέλω")
- Κάνει πολύ καλή βλεμματική επαφή.
- Παραμένει στη θέση του για περισσότερο χρόνο (σχεδόν όλη την ώρα της συνεδρίας) και οι εκρήξεις του είναι σπάνιες.
- Έχει μειώσει τις στερεοτυπίες και την ηχολαλία.
- Έχει αυξηθεί ο αυθόρμητος λόγος που ήταν ανύπαρκτος.

Κλείνοντας, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι όταν λαμβάνει χώρα μια θεραπεία δεν πρόκειται για κάτι μηχανιστικό αλλά μιλάμε για σχέση και ο **Λόγος γεννιέται μέσα στη σχέση.**